

DLA doktori értekezés tézisei

Mihályi Éva

A Haydn-interpretáció változása Kismarton-Eszterháztól
napjainkig a hegedűversenyei nyomán

Témavezető: Dr. habil. Stachó László (PhD)

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28-as számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok besorolású doktori iskola

Budapest

2023

Tézisek

I. A kutatás előzményei

Érdeklődésemet az előadói gyakorlat változásának megismerésére a különböző európai zenekarokban tapasztalt előadásmódok színes palettája keltette föl. Gyakorló muzsikusként – különösen Haydn műveinek tolmácsolása kapcsán – a historikus felfogással való találkozásom inspirálta témám választását. Disszertációm megírásának időszakát kultúrtörténeti vizsgálódások, olvasmányok előzték meg, különösen a 18. századi magyar nemesi udvarok működésének, zenei életének, hagyományainak tanulmányozására fektettem hangsúlyt. Az anyaggyűjtés megkezdéséhez segítségemre volt, hogy az Esterházy hercegek, valamint Joseph Haydn életének két jelentős és meghatározó helyszínén, Fertődön és Kismartonban évtizedek óta muzsikálok, így az ottani dokumentumokhoz könnyebben hozzáfértem. Haydn életéről, munkásságáról is bőven találtam irodalmat, ám hegedűversenyeinek interpretációs kérdéseiről magyar nyelven még nem sok elemzés született. E darabok lassan negyven éve szerepelnek a repertoáron. Az Osztrák-Magyar Haydn Zenekar tagjaként különböző előadói stílust képviselő, világszínvonalú szólisták interpretációit kísérve felmerült bennem a kérdés, vajon miért hiányoztak közel két évszázadig a koncertélet műsoráról Haydn hegedűversenyei. A zenei élet mai, nemzetközi szinten is meghatározó hegedűművészeivel való interjúim szolgáltak forrásként e kérdés megválaszolásához, valamint az előadói attitűd vizsgálatához. Kutatómunkám során a korszellemeire jellemző

előadói praxis és a kiadások sokszínűségének figyelembevételével együttesen vizsgáltam az interpretáció változásait.

II. Források

Az előadói gyakorlat általános kérdéseivel kapcsolatban Clive Brown *Classical and Romantical Performance Practice* (Oxford University Press, 1999) című kötetét, valamint Fábrián Dorottya *A Musicology of Performance: Theory and Method Based on Bach's Solos for Violin* (Cambridge, UK: Open Book Publishers, 2015) című könyvét tanulmányoztam. A hegedűtechnikai kérdések tekintetében elsősorban két forrást vettem alapul: Robin Stowell *Violin Technique and Performance Practice in the Late Eighteenth and Early Nineteenth Centuries* (London: Cambridge University Press, 1985) és David D. Boyden *A History of Violin Playing from its Origins to 1761* (Oxford: Oxford University Press, 1965) kötetét. Sokat merítettem Malcolm Bilson és Elisabeth Field gyakorló zenészeknek szóló előadásából: *Performing the Score* (Cornell University, 2011, internetes forrása: <https://youtube/7qTN7JdiRJO>).

Jelentős iskolák tanulmányozása szolgált a korabeli előadói praxis megismerésére:

Corrette, Michel: *Hegedűiskola* [1738]. *L'École d'Orphée*. Közr.: Soltész István. (Budapest: Art Face Seven Kulturális Bt., 2007.)

Geminiani, Francesco: *The Art of Playing on the Violin* [1751]. (London: Oxford University Press, 1951.)

Quantz, Johann Joachim: *Fuvolaiskola* [1752]. (Budapest: Argumentum Kiadó, 2011.)

Carl Philipp Emanuel Bach: *Versuch über die wahre Art, das Clavier zu spielen* [1753]. (Lipcse: Breitkopf & Härtel, 1957.)

Mozart, Leopold: *Hegedűiskola* [1756]. Ford.: Székely András. (Budapest: Mágus, 1998.)

A kismartoni források kutatásában az Esterházy-gyűjtemény ügyvezető igazgatója, dr. Stefan Ottrubay segített:

Tank, Ulrich: „Die Dokumente der Esterhazy-Archive zur fürstlichen Hofkapelle 1761–1770.” In: Feder, Georg (szerk.): *Haydn-Studien*, Band IV, Heft 3/4. (München: Henle, 1980.)

Pratl, Joseph – Scheck, Heribert: Eisenstädter Haydn-Berichte, 10. kötet. In: Reicher, Walter (közr.): *Esterhazysche Musik-Dokumente*. (Bécs: Hollitzer, 2017.)

Dies, Albert Christoph: *Biographische Nachrichten von Joseph Haydn* [1810]. (Berlin: Henschel Verlag, 1976.)

III. Módszer

Az első fejezetben Joseph Haydn 1760-as éveinek bemutatását, valamint az Esterházy hercegek szolgálatában lévő zenekarának működését igyekeztem ismertetni. Továbbá a hegedűversenyek első megszólaltatója, Luigi Tomasini és Haydn kapcsolatát vettem górcső alá, amely alapvetően határozta meg a hegedűversenyek korabeli előadásmódját. A második fejezetben a korabeli és a modern hangszerek különbségeinek áttekintésén keresztül a koncerthelyszínek – a megjelenő igények szerinti – átalakulásának és az előadásmód változásának általános kérdéseivel közeledtem a hegedűversenyek interpretációs kérdéseikhez. A harmadik fejezetben a hegedűversenyek

keletkezéstörténetének tárgyalása után kottakiadások és előadásmódok reprezentatív mintájának elemzésével, valamint konkrét felvételek bemutatásával szemléltetem az interpretáció változását. A különböző előadói megközelítések összevetését, elsősorban olyan művészek interpretációi alapján kíséreltem meg, akikkel interjú is készíthettem. A felvételeket az előadóművészek sajátosságai – iskola, kor, kultúra –, az eszközök – átépített, korabeli hangszer, modern hegedű vagy kópia –, és a különböző korok eltérő előadásmódja – artikuláció, tempó, rubato-játék, díszítések, vibrató-használat – szerint igyekeztem összevetni, amelyhez a korabeli (történelmi) iskolákban foglalt előadói szabályszerűségeket is hozzárendeltem.

IV. Eredmények

Dolgozatom az 1930-as évektől napjainkig átfogó képet kíván nyújtani Haydn hegedűversenyeinek interpretáció-változásáról. A historikus és a mainstream előadói stílus több kimagasló képviselője saját tapasztalatai alapján nyilatkozik az előadásmód kérdéseiről interjúmban. A kiválasztott felvételek elemzése által végigkövethető az elmúlt közel száz év előadói gyakorlatának változásai. A háromféle előadói alapstílus jelentős képviselőinek felvételein hallható és nyomon követhető interpretációs különbségek, kézzelfogható bizonyítékokkal szolgálnak a változás bemutatásához.

Megkísérlem bemutatni a korabeli előadásoknak a zenetudomány mai kutatásai nyomán feltételezett körülményeit és hangzását, valamint az azóta eltelt idő dokumentált változásait, amelyek nagyban hatottak az interpretációra. Ezek legekleatásabb példáival láttathatjuk, hogy a

Haydn-hegedűversenyek előadásmódja függ a mindenkori előadói gyakorlat aktuális divataitól, a koncertszervezők és a közönség igényeitől. A kiadók az elmúlt két évszázad során az összöveget az épp aktuális előadói gyakorlat artikulációra, dinamikára vonatkozó bejegyzéseivel látták el, amelyek nemcsak követték, hanem jelentősen befolyásolták az interpretációt. A mai előadóművészek interpretációjuk kialakításához meggyőződésük szerint választanak a különböző kiadások előadói ajánlásai közül.

Mára az eladhatóság fontos tényező lett, nem annyira a zene üzenete – mint Haydn korában –, hanem az előadás érdekes megjelenítése, színpadra állítása szolgálja a közönség igényét. A mindenkori korszellem elvárásaihoz igazodó előadások folyamatos változást eredményeznek a darabok értelmezésében. A változások hallható bizonyítékait a hangfelvételeken keresztül tudom szemléltetni. A megkérdezett zenészek viszont személyes tapasztalataikon keresztül tudnak bizonyítékokkal szolgálni a hegedűversenyek interpretációiban bekövetkezett jelentős változásról. E folyamat nem zárult le, a mindenkori véleményvezérek által lesz meghatározó az épp aktuális, divatos játékmód, hogyan, milyen eszközökkel tehetnek eladhatóvá, népszerűvé egy-egy, több száz éve megírt darabot.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó szakmai tevékenység dokumentációja

Gyakorló muzsikusként az előadói praxissal kapcsolatos elképzeléseim változásával, tudásom gyarapodásával, koncertmesterként és kamaramuzsikusként a különböző darabok megismerésénél és előadásánál a források, kiadások mélyebb tanulmányozása által igyekszem kamatoztatni a kutatási eredményeimet. Szándékom továbbra is saját előadásban a közönség minél szélesebb rétegével megismertetni Haydn hegedűversenyeit, azonban rövid ismertető előadással kiegészítve, amely által a közönség bepillantást nyerhet a darabok keletkezésének körülményeibe, valamint az interpretációs lehetőségek sokszínűségébe. Célom továbbá a tanításban a növendékeim érdeklődésének felkeltése a különböző kiadások tanulmányozására, amely látásmódjuk és lehetőségeik kiszélesedése által e korszak műveinek interpretálásában jelent elsősorban segítséget. Saját fejlődésem túl kézzelfogható dokumentumot sikerült létrehoznom a témában való elmélyüléshez. Dolgozatom a Haydn-hegedűversenyeken keresztül az elmúlt három évszázad előadói stílusbeli változásainak általános összefoglalását is magában foglalja, mely a változásokhoz köthető irodalommal és – amennyiben van – hanganyaggal is szolgál. Áttekintésem reményeim szerint segítségére lesz a téma iránt érdeklődőknek, valamint további kutatásra ösztönözheti muzsikustársaimat.

Haydn: C-dúr hegedűverseny előadásai:

Mihályi Éva és a Pécsi Ifjúsági Ház Zenekara, vez. Mihályi István. Lahti (Finnország), 1985. július 28.

Mihályi Éva és a Pécsi Ifjúsági Ház Zenekara, vez. Mihályi István. Pécs, Liszt Ferenc Hangversenyterem, 1985. szeptember 10.

Mihályi Éva és a Kammerorchester Graz, vez. Erich Raschl. Graz (Ausztria), Stefaniensaal, 1990. augusztus 18.

Mihályi Éva és a Weiner-Szász Kamarazenekar, vez. a szólista. Budapest, Vakok Intézete, 1998. május 12.

Rainer Küchl és az Osztrák-Magyar Haydn Zenekar, vez. Fischer Ádám. Kismarton, Haydn-Saal, 1998. szeptember (1. hegedű szólamvezető: Mihályi Éva).

Rainer Honeck és az Osztrák-Magyar Haydn Zenekar, vez. Fischer Ádám. Kismarton, Haydn-Saal, 2012. szeptember 11. (1. hegedű szólamvezető: Mihályi Éva).

Rainer Honeck és az Osztrák-Magyar Haydn Zenekar, vez. a szólista. Peking, National Center of Performing Arts, 2013. október 15. (1. hegedű szólamvezető: Mihályi Éva).

Rainer Honeck és az Osztrák-Magyar Haydn Zenekar, vez. a szólista. Shanghai, Symphony Hall, 2013. október 15. (1. hegedű szólamvezető: Mihályi Éva).

Fabio Biondi és az Osztrák-Magyar Haydn Zenekar, vez. a szólista. Kismarton, Haydn-Saal, 2018. szeptember 9. (1. hegedű szólamvezető: Mihályi Éva).